

ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ПЛАСПРОМОЖНОСТІ

*Розглянуто етапи проведення аналізу ліквідності будівельних підприємств.
Вивчено групування статей балансу та на його основі уточнено методику
розрахунку коефіцієнтів поточної, швидкої та абсолютної ліквідності*

У процесі господарської діяльності будівельні підприємства вступають у певні економічні взаємовідносини з іншими суб'єктами ринку, фізичними особами, державними органами тощо. Це зумовлює проведення відповідних господарських операцій, наслідками яких є, зокрема, утворення зобов'язань. Зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди [9]. Тобто кожен вид зобов'язань в той чи інший момент часу вимагатиме погашення. Найбільш повну характеристику здатності підприємства своєчасно і в повному обсязі здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями перед контрагентами можуть дати показники ліквідності і платоспроможності. Необхідність удосконалення останніх зумовило **актуальність обраної теми дослідження.**

Питання аналізу платоспроможності підприємства досліджували ряд провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Вагомий внесок у розв'язання проблем з даної ділянки аналізу зробили Бутинець Ф.Ф., Волкова О.Н., Ковалев В.В., Коваленко А.М., Ковбасюк М.Р., Литвин Б.М., Мних Є.В., Парахін С.А., Савицька Г.В., Стоун Д., Стражев В.І., Хитчинг К., Чумаченко М.Г. та інші. Проте окремі питання порядку проведення такого виду аналізу залишаються дискусійними.

Метою дослідження є висвітлення етапів проведення аналізу ліквідності будівельних підприємств і їх платоспроможності та дослідження основних проблемних ділянок, які виникають в процесі такого аналізу, враховуючи вітчизняний і зарубіжний досвід.

В літературних джерелах часто ототожнюється поняття “ліквідність” та “платоспроможність”. Так, зокрема, російський вчений-економіст Парахін С.А. під показниками платоспроможності розуміє саме розрахунок коефіцієнтів ліквідності [8, с. 173]. Ковалев В.В. і Волкова О.Н. поняття ліквідності і платоспроможності розділяють та виокремлюють у два показники. Під ліквідністю підприємства вони розуміють наявність у нього засобів в розмірі, теоретично достатньому для погашення короткотермінових зобов'язань, хоча б і з порушенням термінів погашення, передбачених контрактами [5, с. 240]. Визначення терміну “платоспроможність” Ковалев В.В. і Волкова О.Н. дають у досить вузькому його значенні: “платоспроможність означає наявність у підприємства грошових засобів і їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що потребує негайного погашення. Таким чином, основними ознаками платоспроможності є: а) наявність в достатньому обсязі засобів на розрахунковому рахунку; б) відсутність простроченої кредиторської заборгованості” [5, с. 241].

Мних Є.В., Бутинець Ф.Ф., Ковбасюк М.Р. визначають ліквідність як складову для визначення платоспроможності підприємства, тобто поняття “платоспроможність” розглядають в широкому його розумінні. “В оцінках фінансового стану не варто ототожнювати платоспроможність з ліквідністю активів, – зазначає Мних Є.В., – платоспроможність розглядається у ширшому значенні якості фінансового стану, ніж ліквідність, оскільки передбачає не лише

здатність конвертування оборотних активів у засоби платежу, а й фінансову стійкість підприємства [7, с. 170]. Бутинець Ф.Ф. говорить про взаємопов'язаність понять “ліквідність” і “платоспроможність” і що від рівня ліквідності підприємства залежить платоспроможність [3, с. 237].

В свою чергу, Ковбасюк М.Р. зазначає, що не можна обмежуватися при оцінці платоспроможності підприємства тільки визначенням коефіцієнтів ліквідності, тому що вони характеризують його платоспроможність лише на певну дату і не дають можливості здійснювати оперативний контроль за дотриманням підприємством платіжної дисципліни, а також визначити стабільність фінансового стану [6, с. 253].

Отже, ліквідність з позицій її аналізу можна розглядати двояко. У вузькому розумінні ліквідність, а саме, ліквідність активів, – це здатність будь-якого з активів трансформуватися у грошові кошти. В широкому розумінні ліквідність (в даному випадку ліквідність балансу) – це здатність підприємства розраховуватися за своїми борговими та договірними зобов'язаннями шляхом перетворення активів у грошові засоби.

Аналіз ліквідності дає змогу оцінити здатність підприємства погашати свої борги лише на певну дату. Внаслідок оцінки платоспроможності окрім вищезазначеного можна отримати інформацію про структуру кредиторської заборгованості та частку в ній

простроченої, можливість здійснення господарської діяльності після виплати всіх боргів, визначити платоспроможність підприємства на перспективу тощо. Тобто якщо ліквідність підприємства говорить про наявність засобів для покриття боргів, то платоспроможність окрім цього характеризує якість таких засобів, що ширше розкриває фінансовий стан підприємства. Тому вважаємо, що “ліквідність” є вужчим поняттям, ніж “платоспроможність” і є засобом оцінки останньої.

Аналіз ліквідності балансу необхідно починати з порівняння активів підприємства, згрупованих в порядку спадання ліквідності, з пасивами, що групуються в порядку збільшення терміну їх погашення. Залежно від рівня ліквідності активи, як правило, поділяють на чотири групи: A_1 – найбільш ліквідні активи, A_2 – активи, що швидко реалізуються, A_3 – активи, що реалізуються повільно; A_4 – активи, що важко реалізуються. В залежності від терміну погашення пасиви поділяються на такі групи: Π_1 – негайні пасиви, Π_2 – короткотермінові пасиви, Π_3 – довготермінові пасиви, Π_4 – постійні пасиви. Варто зазначити, що і в даному випадку у вчених-економістів відсутня єдина точка зору щодо віднесення окремих статей активу чи пасиву балансу до вищезазначених груп, що може спричинити різне тлумачення ліквідності балансу одного і того ж підприємства (табл. 1).

Таблиця 1. Групування активів за ступенем ліквідності та пасивів балансу за термінами їх погашення

Вид	Умовне позначення	Автори				
		Савицька Г.В. [11, с. 607]	Бутинець Ф.Ф. [3, с. 238]	Чумаченко М.Г., Балох М.А., Бурчевський В.З., Горбаток М.І. [2, с. 229]	Цал-Цалко Ю.С. [14, с. 148]	Парахін С.А.* [8, с. 177]
1	2	3	4	5	6	7
Групування активів балансу за ступенем їх ліквідності (рядки балансу)						
Найбільш ліквідні активи	A_1	220-240	220-240	230, 240	220-240	220-240
Активи, що швидко реалізуються	A_2	150, 160, 170-210	150-210	150, 160, 170, 180, 210, 220	150-210, 250, 270	150-210, 250

1	2	3	4	5	6	7
Активи, що реалізуються повільно	A ₃	100-140, 250	100-140, 250	100, 120, 130, 140, 250, 270	100-140	100-140, 045** мінус 270,
Активи, що важко реалізуються	A ₄	080, 270	080	080	080	080 мінус 045**
Групування пасивів балансу за термінами їх погашення (рядки балансу)						
Негайні пасиви	П ₁	520-610	530-610	540-610	520-610	520-610
Короткотермінові пасиви	П ₂	500, 510	500-520	500-530	400, 410, 500, 510	500, 510
Довготермінові пасиви	П ₃	480	480	480	480	480
Постійні пасиви	П ₄	380, 430, 630	380, 430	380, 430, 630	380, 420	380, 630, 430 мінус 270

* з метою наочності даних трансформуємо статті балансу російських підприємств, що наводить російський вчений Парахін С.А., у статті, які відповідають балансу вітчизняних підприємств;

** за мінусом вкладень в статутні капітали інших підприємств.

Найбільші розбіжності серед вчених виникають при віднесенні до тієї чи іншої групи при поділі активу балансу за ступенем ліквідності статті “Витрати майбутніх періодів”. Якщо Цал-Цалко Ю.С. відніс їх до групи активів, що швидко реалізуються [14, с. 148], Чумаченко М.Г., Балюх М.А., Бурчевський В.З., Горбаток М.І. – до активів, що реалізуються повільно [2, с. 229], то Савицька Г.В. назвала їх активами, що важко реалізуються [11, с. 607]. Бутинець Ф.Ф. при такому поділі активу балансу дану статтю не бере до уваги [3, с. 238]. Російський науковець Парахін С.А. застосував ще інший підхід до статті “Витрати майбутніх періодів”, зазначивши, що вона зменшує суму постійних пасивів [8, с. 177].

Схожа, хоча менш критична, ситуація виникає при віднесенні доходів майбутніх періодів та забезпечень наступних витрат і платежів до однієї з груп пасиву балансу у разі класифікації останніх за термінами погашення. Що стосується доходів майбутніх періодів, то більшість науковців відносять їх до постійних пасивів [2, с. 229; 11, с. 607]. Бутинець Ф.Ф. і Цал-Цалко Ю.С. не враховують дану статтю при поділі пасиву балансу за термінами погашення [3, с. 239; 14, с. 148]. Щодо забезпечень наступних витрат і платежів, то Савицька Г.В., Бутинець Ф.Ф., Чумаченко М.Г. та інші рахують їх постійними пасивами на рівні з власним капіталом [11, с. 607; 3, с. 239; 2, с. 229],

Цал-Цалко Ю.С. дану статтю розділив: забезпечення відніс до короткотермінових пасивів, а цільове фінансування – до постійних [14, с. 148].

На нашу думку, основною причиною вищезазначених незгоджень є ще не повне пристосування методики аналізу до нового Плану рахунків та національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. На даний час більшість науковців не враховують вимоги названих нормативних документів, а для спрощення застосовують ще “стару” структуру звітності. Зокрема, з метою аналізу фінансового стану підприємства капітал останнього поділяють на власний та позиковий, а позиковий – на довготерміновий і короткотерміновий. Забезпечення ж наступних витрат і платежів, доходи майбутніх періодів, як правило, прирівнюють до власного капіталу, як це було до 1.01.2000 р. При цьому не враховується, що відповідно до П(С)БО 11 “Зобов’язання” зобов’язання, які відображаються у балансі вітчизняних підприємств, поділяються на чотири види: довготермінові, поточні, забезпечення наступних витрат і платежів, доходи майбутніх періодів і тому при визначення будь-яких показників необхідно виходити саме з такого поділу позикового капіталу підприємства.

Різняться погляди у вчених-економістів щодо того, до якої з груп, а саме негайних чи короткотермінових пасивів, необхідно

відносити кредиторську заборгованість та векселі видані при поділі пасивів балансу за термінами погашення. Вважаємо, що кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги доцільно відносити до негайних пасивів, як це, зокрема, зробили Бутинець Ф.Ф., Савицька Г.В., Цал-Цалко Ю.С. та інші [3, с. 239; 11, с. 607; 14, с. 148], оскільки термін погашення таких зобов'язань зазвичай не перевищує кількох днів чи

тижнів. Векселі ж видаються, як правило, з метою відтермінування дати погашення за товари (роботи, послуги) і тому, вважаємо, заборгованість за векселями виданими доцільно відносити до складу короткотермінових пасивів.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, поділ активів балансу за ступенем ліквідності і пасивів – за термінами погашення повинен бути наступним (табл. 2).

Таблиця 2. Оптимальне групування активів та пасивів балансу

Група	активів балансу				пасивів балансу			
	A_1	A_2	A_3	A_4	$П_1$	$П_2$	$П_3$	$П_4$
Рядок балансу	220-240	150-210	100-140, 250	080, 270	530-610	500-520	480	380, 430, 630

Поділ активів і пасивів балансу на групи за ступенем ліквідності і термінами погашення відповідно дає змогу визначити ліквідність балансу. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо:

1) найбільш ліквідні активи перевищують або дорівнюють негайним пасивам, тобто $A_1 \geq П_1$;

2) активи, що швидко реалізуються перевищують або дорівнюють короткотерміновим пасивам, тобто $A_2 \geq П_2$;

3) активи, що реалізуються повільно більші або дорівнюють довготерміновим пасивам, тобто $A_3 \geq П_3$;

4) активи, що важко реалізуються дорівнюють або менші від постійних пасивів, тобто $A_4 \leq П_4$.

Визначимо рівень ліквідності балансу досліджуваного будівельного підприємства (табл. 3).

Таблиця 3. Аналіз ліквідності балансу досліджуваного підприємства у 2006 р.

Актив	2005 р.	2006 р.	Пасив	2005 р.	2006 р.	Порівняння	2005 р.	2006 р.
A_1	454,9	73,0	$П_1$	4606,4	4778,2	A_1 і $П_1$	$A_1 < П_1$	$A_1 < П_1$
A_2	689,2	623,5	$П_2$	-	-	A_2 і $П_2$	$A_2 > П_2$	$A_2 > П_2$
A_3	19887,8	19745,5	$П_3$	-	-	A_3 і $П_3$	$A_3 > П_3$	$A_3 > П_3$
A_4	7607,5	8049,3	$П_4$	24033,0	23713,1	A_4 і $П_4$	$A_4 < П_4$	$A_4 < П_4$
Баланс	28639,4	28491,3	Баланс	28639,4	28491,3	-	-	-

Як видно з табл. 3 баланси досліджуваного підприємства не є абсолютно ліквідними, оскільки порушуються умови першої нерівності. Проте вважаємо, що це не є суттєвим недоліком, так як сучасне економічне середовище характеризується порівняно високим рівнем інфляції, внаслідок якої відбувається знецінення грошових засобів. Тому підприємствам вигідно високоліквідні активи вкладати в товарно-матеріальні цінності, вартість яких постійно зростає. Наступні три умови абсолютної ліквідності балансу підприємства виконуються, в тому числі виконується мінімальна умова фінансової стійкості – це

наявність власних оборотних активів. Отже, баланс досліджуваного підприємства можна трактувати як в основному ліквідний.

Наступним етапом аналізу ліквідності підприємства є розрахунок відносних показників: коефіцієнта поточної ліквідності, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності. У науковій літературі немає стандартного алгоритму розрахунку даних показників, так само різняться і їх нормативні значення.

Варто зазначити, що зарубіжні вчені-економісти, зокрема Стоун Д., Хитчинг К., застосовують лише два показника для розрахунку ліквідності: коефіцієнт покриття та коефіцієнт швидкої ліквідності, ігноруючи при

цьому коефіцієнт абсолютної ліквідності [12, с. 263]. Мних Є.В. виділяє чотири коефіцієнти ліквідності, замінивши коефіцієнт абсолютної ліквідності на коефіцієнт термінової платоспроможності, який розраховується шляхом ділення грошових коштів, їх еквівалентів та реальної короткотермінової дебіторської заборгованості на короткотермінові зобов'язання за платежами, та коефіцієнт абсолютної платоспроможності, що визначається шляхом ділення грошових коштів на короткотермінові зобов'язання за платежами [7, с. 172]. Коваленко А.М. окрім коефіцієнтів поточної, швидкої та абсолютної ліквідності пропонує визначати коефіцієнт загальної ліквідності, шляхом ділення оборотних активів та витрат майбутніх періодів на суму довготермінових і поточних зобов'язань та доходів майбутніх періодів [13, с. 216].

Дискусійний характер носить роль доходів та витрат майбутніх періодів для визначення коефіцієнтів ліквідності. Переважна більшість вітчизняних вчених-економістів не рахують за доцільне застосування таких витрат і доходів для визначення ліквідності підприємства. Такої ж думки притримуються білоруські науковці Стражев В.І., Богдановська Л.Я., Віногоров Г.Г., Бігун О.Ф. [1, с. 120] та російські – Парахін С.А. [8, с. 173], Ковалев В.В., Волкова О.Н. [5, с. 247].

Ковбасюк М.Р. для розрахунку коефіцієнтів ліквідності враховує суми доходів майбутніх періодів та витрат майбутніх періодів, в тій частині, яка буде

- ✘ коефіцієнт поточної ліквідності:

$$k_{пл} = \frac{OA (p.260)}{ПЗ (p.620) + ЦФ (p.420)} \quad (1)$$

- ✘ коефіцієнт швидкої ліквідності:

$$k_{шл} = \frac{OA (p.260) - З (ряд.100 \div 140) - IOA (ряд.250)}{ПЗ (p.620)} \quad (2)$$

- ✘ коефіцієнт абсолютної ліквідності:

$$k_{ал} = \frac{ГК + ЕГК (p.230,240) + ПФІ (ряд.220)}{ПЗ (p.620)} \quad (3)$$

де ОА – оборотні активи; ПЗ – поточні зобов'язання; З – запаси; IOA – інші оборотні активи; ГК – грошові кошти; ЕГК –

повністю зароблена або витрачена протягом операційного циклу підприємства або якщо він менший 12 місяців, протягом року, починаючи з дати складання балансу [6, с. 252]. Коваленко А.М., як уже зазначалося вище, пропонує визначати окремий коефіцієнт загальної ліквідності, який враховує величину доходів та витрат майбутніх періодів [13, с. 216].

Цікава методика розрахунку коефіцієнтів поточної і абсолютної ліквідності наведена в Інструкції про порядок складання звітності щодо визначення результатів реалізації інвестиційного проекту та діяльності підприємства [4], де до складу поточних зобов'язань включаються не лише доходи майбутніх періодів, а й забезпечення наступних витрат і платежів, що суперечить ст. 6 П(С)БО 11 “Зобов'язання”. Вважаємо, що для підприємств будівельної галузі доцільно для розрахунку коефіцієнта поточної ліквідності окрім поточних зобов'язань враховувати і суму цільового фінансування, оскільки воно є основою створення незавершеного виробництва (рядок 120 активу балансу), що входить до складу оборотних активів, проте вказувати її необхідно як окрему складову формули.

На наш погляд, методика розрахунку коефіцієнтів ліквідності повинна бути наступною:

еквіваленти грошових коштів; ПФІ – поточні фінансові інвестиції.

Оскільки сума грошових засобів на підприємстві протягом звітного періоду може суттєво відрізнятись, то вважаємо, що для розрахунку коефіцієнта абсолютної

$$k_{ал} = \frac{\left(\sum_{i=1}^n GK_i + ЕГK_i + П\Phi I_i \right) : n}{ПЗ (р.620)}, \quad (4)$$

де GK_i – грошові кошти на кінець i -го кварталу (місяця); $ЕГK_i$ – еквіваленти грошових коштів на кінець i -го кварталу (місяця); $П\Phi I_i$ – поточні фінансові інвестиції на кінець i -го кварталу (місяця); $ПЗ$ – поточні зобов'язання на кінець звітного періоду; n – кількість кварталів (місяців) у звітному періоді.

Розрахуємо показники поточної, швидкої та абсолютної ліквідності на досліджуваному будівельному підприємстві (рис. 1).

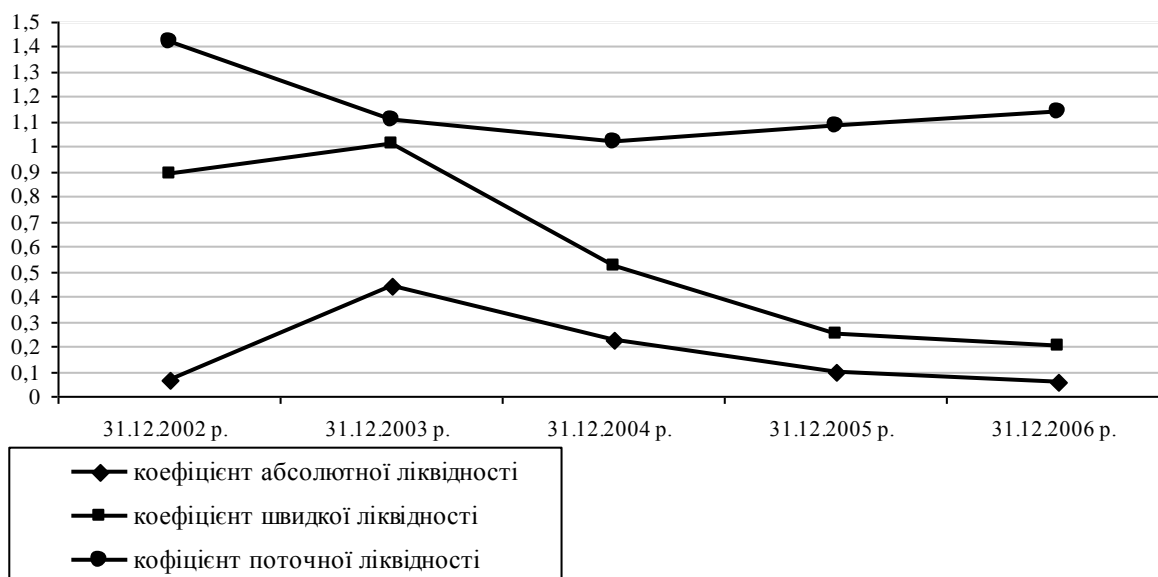

Рис. 1. Динаміка коефіцієнтів поточної, швидкої та абсолютної ліквідності на досліджуваному підприємстві

Оцінка ліквідності згідно з даними рис. 1 свідчить про незадовільний стан розрахунків підприємства за своїми поточними зобов'язаннями. З 2004 р. коефіцієнти швидкої і абсолютної ліквідності суттєво знизилися, що говорить про поступове погіршення рівня платоспроможності досліджуваного підприємства. Причиною цього стала незначна сума дебіторської заборгованості та грошових засобів порівняно з поточними зобов'язаннями в цілому, та кредиторською заборгованістю зокрема. Але оскільки коефіцієнт поточної ліквідності переважає одиницю, тобто у разі реалізації

всіх оборотних активів підприємство все ж таки зможе погасити свою поточну заборгованість, то це свідчить про реальну можливість підприємства при прийнятті відповідних управлінських рішень відновити свою платоспроможність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз платоспроможності підприємства слід здійснювати на основі вивчення ліквідності балансу і повинен проходити у два етапи. Перший етап полягає у порівнянні активів підприємства, згрупованих в порядку спадання ліквідності (найбільш ліквідні активи, активи, що швидко реалізуються, активи,

що реалізуються повільно; активи, що важко реалізуються), з пасивами, що групуються в порядку збільшення терміну їх погашення (негайні пасиви, короткотермінові пасиви, довготермінові пасиви, постійні пасиви). Оскільки в науковців відсутня єдина точка зору щодо віднесення окремих статей активу чи пасиву балансу до вищеназваних груп, що може спричинити різне тлумачення ліквідності балансу одного і того ж підприємства, нами запропоноване найбільш оптимальне, на наш погляд, групування статей балансу. На другому етапі аналізу платоспроможності підприємства слід здійснювати розрахунок коефіцієнтів поточної, швидкої та абсолютної ліквідності, запропонована методика розрахунку яких дозволить дати точну оцінку здатності підприємства розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями.

Список використаної літератури:

1. Анализ хозяйственной деятельности в промышленности: Учебник / Л.А. Богдановская, Г.Г. Виногоров, О.Ф. Мигун и др.; Под общ. ред. В.И. Стражева. – 2-е изд., стереотип. – Мн.: Выш. шк., 1996. – 363 с.
2. Економічний аналіз: Навч. посібник / М.А. Балюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбаток; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
3. Економічний аналіз: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит”. За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2003. – 680 с.
4. Інструкція про порядок складання звітності щодо визначення результатів реалізації інвестиційного проекту та діяльності підприємства, затверджено наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства фінансів України, Міністерства аграрної політики України, Міністерства промислової політики України, Міністерства транспорту та зв'язку України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 19 січня 2005 року № 12/33/17/27/4/26/715.
5. Ковалев В.В., Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – М.: ПБОЮЛ Гриженко Е.М., 2000. – 424 с.
6. Ковбасюк М.Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств / Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім “Скарби”, 2001. – 336 с.
7. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
8. Парахин С.А. Экономический анализ деятельности строительного предприятия: Учеб. пособие. – Иркутск: Изд-во ИГЭА, 2001. – 180 с.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов'язання” затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20.
11. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 662 с.
12. Стоун Д., Хитчинг К. Бухгалтерский учет и финансовый анализ: Подготовительный курс. Перевод с англ. Ю.А. Огибиным, Г.Ю. Огибиным. – М.: Сирим, 1998. – 303 с.
13. Фінансова звітність та аналіз фінансового стану підприємства / За ред. А.М. Коваленко. – Дніпропетровськ: ВКК “Баланс-Клуб”, 2007. – 240 с.
14. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 300 с.

ОМЕЦІНСЬКА Ірина Ярославівна – аспірант кафедри обліку та аудиту в будівництві Тернопільського національного економічного університету